

VANA-VÕRUMAA SUITSUSAUNATAVADE ELUJÕULISUSE TOETAMISE TEGEVUSKAVA 2013 – 2020

1. Tegevuskava ja selle rakendumine

Vana-Võrumaa suitsusaunade koostöökogu koostatud tegevusplaan jaguneb neljaks põhitegevuseks: tavade püsimist toetavate ettevõtmiste korraldamine, tava tutvustamine, tavade uurimise jätkamine ning seos ettevõtlusega.

Kõik need tegevused on kavandatud toetama võrokeste kogukonna põlist suitsusaunatava, mis on tänapäevani püsinud eluviisi osana, aga on ohustatud linliku eluviisi ning erinevate kümbuskultuuride pealetungist. Suitsusaunatava on peamiselt perekondlik, seega sõltub kommete jätkumine just kogukonna maaperede hoiakutest ning teadlikkusest.

Tegevuskava läbivaks ja põhiliseks meetmeks kõigi nelja tegevussuuna kaudu on meie unikaalsele suitsusaunakombestiku väärtustamine ning selle nähtavaks tegemine. Tugeva mainekujundustöö eesmärgiks on viia võimalikult paljude traditsiooni kandjateni teadmine, et nende teadmised-oskused on väärtuslikud; innustada inimesi oma kombestikku teadlikult noorematele põlvkondadele edasi andma. Senine mõneaastane süvendatud töö mainekujundusega on toonud juba positiivseid arenguid inimeste hoiakutes ning tegevustele on hoogu andnud mõte suitsusaunapärandi viimisest UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. Suitsusaunatava UNESCO nimekirja kandmine aitab tava väärtustada ning selle mainet tõsta nii võrokeste kogukonnas kui ka laiemalt.

Senistes tegevustes on tulemuslikuks praktikaks olnud kogukonna koostöö erinevate riigiasutustega ning kavandatud on juba toimiva koostöö edaspidine jätkumine plaanide rakendamisel.

Tegevuskavas loetletud eesmärkide ja tegevuste teoks saamisel panustavad oma aega ning vahendeid ennekõike kohalikud, kogukonnas tegutsevad organisatsioonid. Paljud tegevused on väiksemahulised lühiajalised ettevõtmised (õpitoad, praktikad, tutvustavad üritused), mida tehakse projektiviisiliselt. Tegevuskavas nimetatud organisatsioonid on rohkemal või vähemal määral oma igapäevatoos seotud vaimse pärandi hoidmise, uurimise, õpetamise ning praktiseerimisega ning on valmis ka edaspidi oma tegevuses haakuma suitsusaunapärandi arendamist vajavate teemadega, osalema vastavates koostööprojektides. Piirkondlikes arengukavadades on traditsiooniliste kultuuritavade toetamine üks arengusuundadest, samuti on riik Vana Võrumaa kultuuriprogrammi kaudu põliste kultuuritavade püsimist toetamas.

Riigi poolt ootame eelkõige, et teemaga haakuvad riiklikud institutsioonid pööraks igapäevatoos regulaarselt tähelepanu suitsusaunakombestikuga seotud teemadele ning sellega seotud kultuuri püsimisele. Muuseumid saaksid aidata korraldada teemapäevi, uurimisasutused tegelda pärimuse kogumisega ja kogutu avaldamisega, Rahvusringhääling planeerida suitsusaunakombestiku eri tahke kajastavaid saateid jmt. Vanal Võromaal on peamiseks riiklikeks tugiasutusteks Võru Instituut ning piirkonna muuseumid, kus on suitsusaunatavade uurimine ja tutvustamine juba tegevustesse planeeritud.

Projektiviisiliste tegevuste kaasrahastamisallikateks on erinevad rahastud: kohaliku omaalgatuse programm, kohalike omavalitsuste ja maavalitsuste toetus, KÜSK, kohalikud partnerluskogud Leader-meetmest, Kultuurkapital, Vana Võrumaa kultuuriprogramm, Haridus- ja teadusministeeriumi riiklikud programmid ja uurimistoetused, EAS-i toetusmeetmed. Loomulikult panustavad ka tegevustesse kaasatud saunapered ning turismiettevõtjad. Aastased tegevuste rahastamise mahud sõltuvad töösse jõudvate projektide arvust ning nende edukusest.

Tegevusplaan eesmärkide täitmist seirab ning analüüsib Vana Võrumaa suitsusaunade koostöökogu (st seotud organisatsioonide esindajad ning tegevustes osalejad) vähemalt

kord aastas, novembris. Siis arutatakse üheskoos läbi ka järgneva aasta tegevused, täpsustatakse tegevuskava, planeeritakse koostööprojektid. Aastatel 2010-2013 koordineerib koostööd ning info liikumist MTÜ Võro Selts VKKF, edaspidi võib koordineerimise üle võtta mõni teine koostöökogus osalev organisatsioon, kui selleks on vajadus.

2. Tegevussuunad

2.1. Tava tutvustamine ja populariseerimine

- avatud saunapäevade korraldamine, mille eesmärgiks on perede saunakombeid ja -oskusi inimeselt inimesele edasi anda
- saunade juures perepäevade korraldamine
- noortele suunatud talgud ja info; interaktiivsed mängud sotsiaalses meedias, "Päiv sanna man" - auhinna väljatöötamine ja rakendamine
- ehitusküsimustes pädevate nõustajate andmekogu ning nõuandeteenuse väljaarendamine koostöös muuseumite, MTÜde ja ettevõtjatega
- suitsusauna teema kohta sündmusteteabe avalikkusele kättesaadavaks tegemine: kodulehe www.savvusann.ee arendus
- koostöö meediaga, sh rahvusringhäälinguga saunakombestiku tutvustamiseks
- rahvusvahelise koostöö laiendamine Soome, Läti ja Venemaa uurijatega ning praktikutega
- suitsusaunapärandi kandmine UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. Taotluse esitamine aastal 2013 (märts)

Tulemus: suitsusaunakombestik on kogukonnas au sees ja väärtustatud ka laiemalt. Kombestiku edasiandmine toimub isikliku osalemise ja kogemuse kaudu.

Seotud organisatsioonid: suitsusaunade koostöökogu, saunade omanikud, MTÜ Haanja Kultuurikoda, MTÜ Sann ja Süük, OÜ Mooska, Sanna Kultuurimõis, Eesti Kodanikuajakirjanduse Selts, Viljandi Kultuuriakadeemia, MTÜ Vanaajamaja, ERR, Kultuuriministeerium, Võru Instituut, Võro Selts VKKF, piirkonna muuseumid.

Valdkonna tulemuste eest vastutaja: Võrumaa suitsusaunade koostöökogu

Valdkonna rahastamise vajadus ja kulude allikad: seotud organisatsioonid rahastavad tegevusi valdavalt oma põhitegevuste raames oma eelarvest. Lisakulu nõudvad tegevused rahastatakse projektipõhiselt. Allikateks on kohaliku omaalgatuse programm, Vana Võrumaa kultuuriprogramm, kohalike omavalitsuste ja maavalitsuste toetus, Kultuurikapital, Hasartmängumaksu nõukogu, KÜSK, kohalikud partnerluskogud Leader-meetmest. Tegevustes osalevad ja panustavad piirkonna saunaomanikud ja -pered.

2.2. Tavade püsimist toetavad ettevõtmised

- suitsusaunatava on seotud maaeluga, talueluga. Talupereded hoiavad ja annavad kombestikku edasi vanade saunade regulaarse kasutamise ja teadlikult uute suitsusaunade ehitamisega
- õpipäevad ning kursused saunade ehitamise ja renoveerimise küsimustes
- õpipäevad sauna kütmise, vihtade tegemise, liha suitsutamise, sauna hooldamise ning saunas käimisega seotud teadmiste ja tavade laiemaks tutvustamiseks
- erinevates saunades rahvapärase ravitsemisega seotud kogemuste ja teadmiste vahetamised
- saunahoonetega seotuna traditsiooniliste ehitusvõtete õppimise võimalused Viljandi Kultuuriakadeemia baasil

- koduse kombena saunas liha suitsutamise taastamine: oskajatele pakkuda eri võimalusi kogukonnaettevõtmistel silma paista, oma oskustele tunnustust saada (laatadel, kohalikel tähtpäevadel vastavaid mõõduvõtmisi ja maitsmisi-hindamisi teha), luua võimalused oskajate teadmiste edasiandmiseks kogukonnas huvitatud inimestele.

Tulemus: Kombestikku tuntakse ja antakse edasi isikliku osalemise ja kogemuse kaudu. Peredes käivad nii vanad kui noored suitsusaunas ning tuntakse saunakombeid. Perede suitsusaunade lammutamine ja ümberehitamine on vähenenud. Ehitatakse uusi suitsusaunu ning renoveeritakse olemasolevaid. Külakogukonnas on toimivad koostöövõrgustikud, muuhulgas on taastunud saunas liha suitsutamise tava.

Seotud organisatsioonid: Viljandi Kultuuriakadeemia, Vabaõhumuuseum, MTÜ Vanaajamaja, MTÜ Sann ja Süük, kohalikud traditsioonilise ehituse ettevõtted, kohaliku toidu tootmise ja turustamise võrgustikud, Põllumajandusministeerium (Veterinaar- ja Toiduamet, PRIA, MES), regionaalministri büroo, piirkonna talupered.

Valdkonna tulemuste eest vastutaja: Võrumaa suitsusaunade koostöökogu

Valdkonna rahastamise vajadus ja kulude allikad: seotud organisatsioonid rahastavad tegevusi valdavalt oma põhitegevuste raames oma eelarvest. Lisakulu nõudvad tegevused rahastatakse projektipõhiselt. Allikateks on kohaliku omaalgatuse programm, Vana Võrumaa kultuuriprogramm, kohalike omavalitsuste ja maavalitsuste toetus, Kultuurkapital, Hasartmängumaksu nõukogu, KÜSK, kohalikud partnerluskogud Leader-meetmest. Tegevustes osalevad ja panustavad piirkonna saunaomanikud ja –pered.

2.3.Suitsusaunatavad turismimajanduses ning ettevõtluses

- suitsusaunakombeid tuleb turundada lähtudes kohalikust traditsioonist ja hoiduda liigsest kommertslikkusest. Kohalikke suitsusaunatraditsioone väärtustav teadlik turundamine turismiettevõtetes koostöös Turismiliiduga, turismiettevõtjate nõustamine, teadlike turundajate tunnustamine
- turismi valdkonnas teenuse pakkujatele täiendavate teadmiste vahendamine praktikute ja uurijate poolt (nt kombestiku ja uskumuste osa, vanem pärimus).
- turismivaldkonna õppes (ametikoolid, kõrgkoolid) luua pärandilist suitsusaunatava tutvustav õppemoodul (e-kursus) ning rakendada see koolides turismierialade õppekavades.

Tulemus: turismimajanduses eksponeeritakse suitsusaunu ja saunakombestikku kohalikust tavast lähtudes.

Seotud organisatsioonid: turismitalude suitsusaunade omanikud, MTÜ Võrumaa Turismiliit, SA Põlvamaa Arenduskeskus, Võrumaa Kutsehariduskeskus, Eesti Turismihariduse Liit, SA Lõunaesti turism, EAS, Haridus- ja teadusministeerium.

Valdkonna tulemuste eest vastutaja: Võrumaa suitsusaunade koostöökogu

Valdkonna rahastamise vajadus ja kulude allikad: seotud organisatsioonid rahastavad tegevusi valdavalt oma põhitegevuste raames oma eelarvest. Lisakulu nõudvad tegevused rahastatakse projektipõhiselt. Allikateks on Haridus- ja teadusministeeriumi täiskasvanute täiendkoolituse programmid, kohaliku omaalgatuse programm, kohalike omavalitsuste ja maavalitsuste toetus, kohalikud partnerluskogud Leader-meetmest, EAS-i koolitustoetus. Tegevustes osalevad ja panustavad piirkonna turismitalud ja saunaomanikud.

2.4.Suitsusaunatavadega seotud uurimised

- praegusaegsete saunade ja saunakommete uurimine erinevates Vana Võrumaa külates. Uurimisressursid:

- kohalikud muuseumid paikkonna pärimust uurides,
 - Vana Võrumaa kooliõpilased kodu-uurimuslike tööde tegemisel,
 - Eesti kõrgkoolide üliõpilased õppepraktikate ja uurimistöde käigus,
 - teadlased analüüsides kogutud materjali ning publitseerides uut teadmist artiklitena
- Varasemalt kogutud ja talletatud saunapärimuse uurimine, väljaotsimine riiklikest kogudest ning arhiividest, materjalide avaldamine olemasolevaid andmebaase täiendades (nt LEPP), teadusartiklite koostamine.
 - Alustada teaduslikke uurimisi suitsusauna mõjust tervisele. Leida teemast huvitatud uurijad meditsiini ja psühholoogia valdkondadest. Seonduvalt uurida ravitsemisega seotud praktikaid ning inimeste teadmisi ja hoiakuid nende suhtes.
 - Suitsusaunade andmekogu loomine ja pidev täiendamine. Eesmärk on saada ülevaade saunade hulgast, seisundist ja kasutatavusest; saunade omanike ja kogukonna kaasamine.

Tulemus: tava praeguse olukorra, leviku ja seisundi kohta on olemas kättesaadav info kirjalike uurimistöde kokkuvõtete, artiklite, museaalide ja audiovisuaalsel kujul. Olemas on publikatsioonid ning teadmised suitsusauna mõjust tervisele. Olemas on andmekogu, mis võimaldab saada ülevaadet saunatava käekäigu kohta aja jooksul.

Seotud organisatsioonid: suitsusaunade koostöökogu, Võru instituut, kohalikud muuseumid, koolid, Tartu Ülikool sh Viljandi Kultuuriakadeemia, arhitektuuripärandi uurijad Vabaõhumuuseumist, Keskkonnaameti pärandkultuuri spetsialistid, ERM, Eesti Kirjandusmuuseum, Haridus- ja teadusministeerium, saunade omanikud.

Valdkonna tulemuste eest vastutaja: Võrumaa suitsusaunade koostöökogu.

Valdkonna rahastamise vajadus ja kulude allikad: seotud organisatsioonid rahastavad tegevusi valdavalt oma põhitegevuste raames oma eelarvest. Lisakulu nõudvad tegevused rahastatakse projektipõhiselt. Allikateks on Haridus- ja teadusministeeriumi riiklikud programmid ja uurimistoetused, Vana Võrumaa kultuuriprogramm, Kultuurkapital.

3. Oodatavad tulemused

Aastal 2020 on suitsusaunad Võrumaal kasutuses traditsioonilisel viisil. Unikaalne suitsusaunaga seotud kombestik on jätkuvalt edasi antud pereti, kuid ka erinevate õpitubade ja avalike sündmuste kaudu. Säilinud suitsusaunatava on lisaväärtuseks Võrumaa elukeskkonnale, on aidanud luua töökohti ja rikastanud Eesti kui turismisihtkoha tootepaketti.

Tegevuskava on koostatud 2012. aasta jooksul suitsusaunade koostöökogu ning võrokeste tsõõriklaudadel osalejate ühise tööna.